

Inleiding recht

1

1.1 Inleiding

Wie het jeugdrecht wil leren kennen, moet iets weten over het recht in het algemeen. Daarom in dit hoofdstuk een definitie van 'recht', een omschrijving van het doel van het recht en enige indelingen van het recht. Aan het slot van het hoofdstuk beschrijven we de plaats van het jeugdrecht binnen het geheel van het recht.

Hier alvast drie websites die voor het jeugdrecht van belang zijn. De tekst van wetten die in dit boek worden genoemd, kun je vinden op www.wetten.overheid.nl. Andere informatie van de landelijke overheid is te lezen op www.rijksoverheid.nl. Rechterlijke uitspraken en informatie over de rechtspraak vind je op www.rechtspraak.nl.

1.2 Omschrijving en doel

Wat is het doel van het recht? Vaak gaat het bij het antwoord op die vraag over wat men inhoudelijk wil bereiken met het recht, zoals rechtvaardigheid, gelijkheid, beschermen van de zwaksten en conflictbeheersing. Wat er precies moet worden bereikt, is een zaak van politieke keuzes. Het is de taak van de politiek om antwoord te geven op vragen als: Is het voor de ontwikkeling van kinderen goed als de kinderopvang (voor ouders) gratis is? Is studiefinanciering een recht voor iedere student of moet het recht op studiefinanciering worden gekoppeld aan het inkomen van de ouders? Moet de wet rechters meer mogelijkheden geven om jeugdigen zwaar te straffen na een ernstig misdrijf of helpen zwaardere straffen niet?

Door antwoord te geven op dit soort vragen wordt de inhoud van het recht vastgesteld. Deze inhoud wordt door de politiek bepaald en verschilt (gedeeltelijk) van land tot land.

Daarnaast heeft het recht ook een 'technisch' doel: het ordenen van de samenleving en het geven van regels om conflicten te voorkomen. Door het recht kan het samenleven van mensen ordelijk verlopen. Zo weten bijvoorbeeld koper en verkoper, werkgever en werknemer, en de jeugdige en zijn hulpverlener wat ze van elkaar mogen verwachten. Mochten ze toch een meningsverschil krijgen, dan geeft het recht regels om dit meningsverschil op te lossen.

Gezien vanuit het technische doel van het recht kom je tot de volgende definitie: het recht is het geheel van overheidsregels dat de samenleving ordent.

1.3 Rechtsgebieden

Het recht houdt zich met bijna alles in de samenleving bezig, zoals: koop en verkoop, studiefinanciering, gezag van ouders over hun kinderen, uitkeringen en bouwvergunningen. De honderdduizenden rechtsregels die we in ons land hebben, gaan over zeer verschillende onderwerpen. Om al deze rechtsregels te ordenen, wordt het recht inhoudelijk ingedeeld in verschillende rechtsgebieden: staatsrecht, bestuursrecht, strafrecht en burgerlijk recht.

1.3.1 Staatsrecht

In het staatsrecht vind je de basisregels voor de organisatie van de overheid. Het staatsrecht geeft een beschrijving van de verschillende organen van de overheid, zoals gemeenteraad en provinciale staten, het beschrijft hun onderlinge verhouding, en het geeft regels voor de relatie tussen burger en overheid. In het staatsrecht gaat het bijvoorbeeld over de taken van de regering en van de Tweede Kamer, over de positie van de koning, over het gemeentebestuur en over de rechten van de burgers in de Staat. De belangrijkste wet van het staatsrecht is de Grondwet, die de basis is van onze staatsinrichting. Andere wetten zijn bijvoorbeeld de Provinciewet, de Gemeentewet en de Kieswet.

Een voorbeeld uit het staatsrecht. De laatste jaren hoor je regelmatig dat het stelsel van de jeugdhulp moet veranderen. Als dit stelsel inderdaad wordt veranderd, moet de Jeugdwet worden aangepast of misschien moet de Jeugdwet zelfs wel vervangen worden door een nieuwe wet. Het staatsrecht beschrijft onder andere wie bevoegd zijn om een wet, zoals de Jeugdwet, te veranderen of om een nieuwe wet te maken. Wetten worden gemaakt of worden gewijzigd door de regering en beide Kamers samen, zo bepaalt artikel 81 van de Grondwet. Over een ander stelsel van jeugdhulp beslissen dus de regering en (een meerderheid van) de Tweede en Eerste Kamer samen.

1.3.2 Bestuursrecht

Het staatsrecht geeft een 'organisatieplaatje' van de overheid. Het schetst de overheid 'in ruste'. Ook het bestuursrecht houdt zich met de overheid bezig, maar dan met de overheid 'in actie'. Het bestuursrecht geeft regels voor de bestuurstaak van de overheid. Met 'bestuurstaak' bedoelen we de ordenende taak van de overheid. Bijvoorbeeld: de zorg voor het milieu, het onderwijs, de jeugdhulp, het verkeer en de sociale zekerheid. Het bestuursrecht geeft regels voor het uitvoeren van die veelzijdige bestuurstaak. Daarbij komt de overheid vaak met (de belangen van) burgers in aanraking: burgers die een vergunning willen voor een dakkapel, een uitkering aanvragen, om jeugdhulp vragen, of zich verzetten tegen een nieuwe weg die dwars door hun tuin is gepland. Wat de overheid in dit soort contacten met de burger wel en niet mag doen, staat in het bestuursrecht. Daarnaast biedt het bestuursrecht burgers mogelijkheden voor bezwaar en beroep als ze

het niet eens zijn met besluiten van de overheid. Een belangrijke wet, die praktisch voor het hele bestuursrecht geldt, is de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Daarnaast zijn er binnen het bestuursrecht veel wetten die een bepaald onderdeel van de bestuurstaak van de overheid regelen, bijvoorbeeld de Wet milieubeheer, de Vreemdelingenwet, de Participatiewet en de Jeugdwet.

Een voorbeeld uit het bestuursrecht. De ouders van een 12-jarige jongen vragen bij de gemeente jeugdhulp voor hem aan. Na een gesprek met het lokale team krijgen ze een brief van de gemeente waarin staat dat hun zoon geen jeugdhulp krijgt omdat zijn problemen ook door de ouders zelf kunnen worden aangepakt. De ouders zijn het hier niet mee eens. Wat kunnen zij doen? Met die vraag zit je in het bestuursrecht. Want dit rechtsgebied geeft onder andere regels voor de positie van burgers als ze het niet eens zijn met een besluit van de overheid. In de Awb staat dat de ouders bij de gemeente bezwaar kunnen maken tegen het besluit. Zou dat niets oplossen, dan kunnen ze in beroep gaan bij (de kinderrecht) van de rechtbank.

1.3.3 Strafrecht

Het strafrecht is voor niet-juristen vaak het meest spectaculaire deel van het recht. Het haalt met grote regelmaat de pers. Wie alleen op de media afgaat, zou kunnen denken dat bijna alle recht strafrecht is. Dit is niet het geval: het strafrecht is maar een klein deel van het totale recht. Typerend voor het strafrecht is dat het *verboden* gedragingen beschrijft, zoals diefstal of moord. Wie zich toch schuldig maakt aan zo'n verboden gedraging, kan door de rechter *gestraft* worden. Lang niet alles wat niet mag, wordt als verboden gedraging in het strafrecht opgenomen. De wetgever neemt alleen die gedragingen in het strafrecht op, die de rechtsorde zozeer schenden dat een bestraffende reactie van de overheid moet volgen. Onder 'rechtsorde' verstaan we de rust en de veiligheid in de samenleving. Twee belangrijke wetboeken op het gebied van het strafrecht zijn het Wetboek van Strafrecht (Sr), dat een groot aantal strafbepalingen, zoals diefstal, vernieling en doodslag bevat, en het Wetboek van Strafvordering (Sv). Dit laatste wetboek regelt wat er gebeurt als er eenmaal een strafbaar feit is gepleegd. Het beschrijft de rechten van de verdachten, de bevoegdheden van politie en justitie, en gaat in op de gang van zaken tijdens het strafproces.

1.3.4 Burgerlijk recht

Het burgerlijk recht regelt de rechtsverhoudingen tussen burgers onderling. Deze rechtsrelaties kunnen heel verschillend van aard zijn: zakelijke relaties zoals koop en huur, en familierechtelijke relaties, zoals de relatie tussen ouder en kind of tussen echtgenoten. Het burgerlijk recht bestaat uit drie onderdelen:

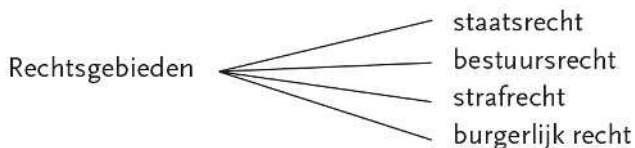
1. personen- en familierecht, waarin de familierechtelijke relaties tussen mensen worden geregeld zoals ouderschap, gezag, omgang en (echt)scheiding;
2. vermogensrecht, dat de zakelijke relaties tussen personen regelt, zoals koop, huur en hypotheek;

3. rechtspersonenrecht. Een rechtspersoon is een organisatie of onderneming die een zelfstandig leven leidt in het recht. Hoe een rechtspersoon, zoals een naamloze vennootschap (nv), een besloten vennootschap bv), een stichting of een vereniging, moet worden opgericht en wie het binnen de rechtspersoon voor het zeggen hebben, wordt beschreven in het rechtspersonenrecht.

Twee belangrijke wetboeken in het burgerlijk recht zijn: het Burgerlijk Wetboek (BW), waarin de rechten en plichten zijn te vinden van burgers op het terrein van het personen- en familierecht, het vermogensrecht en het rechtspersonenrecht, en het Rv. Dit wetboek bevat het procesrecht met onder andere de gang van zaken tijdens een burgerlijk proces, de betekenis van een dagvaarding en de rol van de advocaat.

Een voorbeeld uit het burgerlijk recht. Als huurder moet je op tijd je huur betalen, dat staat in de wet. Toch is te laat de huur betalen niet strafbaar. Want deze gedraging is niet opgenomen in het strafrecht. Politie en justitie komen daarom niet in actie. Maar de verhuurder zelf kan wel in actie komen. De verplichting om de huur op tijd te betalen staat in het BW. Op grond van deze wettelijke plicht kan de verhuurder de rechtbank vragen te bepalen dat de huurder de huur voortaan op tijd betaalt en – als het vaker gebeurt – te bepalen dat de huurder het huis moet verlaten. Kortom, wie zich niet houdt aan een wettelijke verplichting uit het burgerlijk recht kan daarop door zijn wederpartij aangesproken worden. Helpt dat niet, dan kan de wederpartij de (burgerlijke) rechter inschakelen.

Tot zover de beschrijving van de vier rechtsgebieden.

Figuur 1.1 De vier rechtsgebieden

1.3.5 Omschrijving en plaats van het jeugdrecht

Het jeugdrecht, het onderwerp van dit boek, bestaat uit alle rechtsregels over de positie van jeugdigen. Het jeugdrecht is geen eigen rechtsgebied en het valt ook niet onder één rechtsgebied. Het jeugdrecht bestaat uit alle onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden die over jeugdigen gaan of voor jeugdigen belangrijk zijn. Zo geeft het strafrecht onder andere speciale straffen voor jeugdige verdachten. Deze bepalingen uit het strafrecht vallen daarom onder het jeugdrecht. De regels uit het burgerlijk recht over het gezag dat ouders over hun kinderen uitoefenen, vallen ook onder het jeugdrecht en hetzelfde geldt voor de regels uit de Jeugdwet die beschrijven wat een jeugdige moet doen om jeugdhulp te krijgen.

Naar aanleiding van het begrip 'jeugdrecht' wijzen we erop dat we in dit boek de term '*jeugdigen*' gebruiken als we het hebben over jongeren van 0 tot 18 jaar. We gebruiken deze wat plechtige term bij gebrek aan een betere. 'Kinderen' is niet geschikt, omdat dan vooral aan jeugdigen tot een jaar of 12 wordt gedacht, 'jongeren' valt eveneens af, omdat jeugdigen tot een jaar of 12 dan buiten de boot vallen. Daarom gebruiken we de term '*jeugdigen*'.

1.3.6 Recht ingedeeld naar onderwerp

Het jeugdrecht maakt duidelijk dat het recht niet alleen ingedeeld kan worden naar rechtsgebied, maar ook naar onderwerp. Zo is er ook vreemdelingenrecht, milieurecht, onderwijsrecht en arbeidsrecht. Zo'n indeling naar onderwerp loopt dwars door de rechtsgebieden heen. Onderdelen uit de verschillende rechtsgebieden vormen er de bouwstenen voor.

1.4 Materieel recht en formeel recht

Een volgende indeling van het recht is het onderscheid tussen materieel en formeel recht. Het materieel recht bevat de rechten en plichten van burgers, het formeel recht geeft het procesrecht. Zo beschrijft het materieel strafrecht de strafbepalingen, zoals diefstal, brandstichting en mishandeling. Het formeel strafrecht geeft aan wat er gebeurt als er een strafbaar feit is gepleegd: de rechten van de verdachte, de positie van de raadsman, de bevoegdheden van politie en justitie om de waarheid te achterhalen en de gang van zaken tijdens de rechtszaak.

Je kunt ook zeggen: het formeel recht regelt de wijze waarop het materieel recht gehandhaafd wordt. Wat verboden is, staat in het materieel recht; wat er gebeurt als je je niet aan de verboden houdt, vind je in het formeel recht.

Het materieel strafrecht staat in het Wetboek van Strafrecht, het formeel strafrecht staat in het Wetboek van Strafvordering.

Niet alleen het strafrecht, ook het burgerlijk recht kent een materieel en een formeel deel. Het materieel burgerlijk recht bevat de rechten en plichten, zoals het recht van de koper op een goed product en zijn plicht om de koopsom op tijd te betalen. Het formeel burgerlijk recht beschrijft de procesregels, wat bijvoorbeeld de verkoper kan doen als de koper niet op tijd betaalt en wat de koper kan doen als hij een product heeft gekocht dat al snel kapotgaat. De rechten en plichten staan vooral in het BW. Het formeel burgerlijk recht is te vinden in het Rv met daarin onder andere de gang van zaken tijdens een zitting, de positie van de advocaat en die van de procespartijen.